

Kiegészítés. Nagyon kellemtelen meglepetés volt számomra, amikor megláttam, hogy az V. Nyárad menti kórusalálkozóról szóló interjú szövegéből kimaradt egy fontos rész. Eszedig: pompás kivitelezésű citerák is szerepeltek a Nyárad mente képekben, népművészetben című kiállításon. Külön dicséretet és elismerést érdemel Kilyén Domokos citerakészítő mester. Kérjük, folytassa ezt a jelentős tevékenységet, melyre szükség van a zenekultúránk fejlesztése érdekében. Elmondtam ezt az interjúkészítőnek, de a szerkesztés folyamán ez a rész kimaradt a szövegből.

Jagamás János

Kolozsvári muzikusokat látott vendégül Kovászna: Márkos Albertet, a zeneszerzőt, ifjabb Márkos Albert hegedűművészt és Rónai István zongoraművészt. Idősebb Márkos új népdalfeldolgozásaiból ajándékozott a kovásznai énekkarnak (karvezető: Balázs Zoltán); az előadóművészek két hangversenyt adtak, melyek műsorán Händel, Vivaldi, Saint-Saëns, Bartók és Márkos egy-egy kompozíciója szerepelt.

Székelvudvarhely is kolozsvári muzikusokat látott vendégül: Ruha István, Horváth László, Fülöp László és Dula Imre vonósnégyesét — Haydn—Beethoven—Enescu műsorral.

Kolozsvári muzikusokat látott vendégül Marosvásárhely is: Ruha István és Dula Imre Márkos Albert Kettősversenyét játszotta a Filharmoniaival. Szalman Lóránt vezényletével.

Beethoven és a népzene. Egy német zenetudós, B. A. M. Bussmann különös zongoraestet adott Bécsben: a különböző európai népek folklorját mutatta fel — zenében és szóbeli magyarázatban — Beethoven-művekben.

László Éva, a kolozsvári Allami Magyar Opera volt mezzosopránja — nyugdíjas. De nem nyugszik benne a tehetség, a művész, a munkakedv — és még akadnak operaházak, ahol igénylik a művészetét. Legutóbb Ogyesszában, a Szovjetunió egyik első operaszínpadán, azelőtt Grúzia fővárosában. Tbilisziiben énekelte a Carmen címszerepét és Amneriszt az Aidából.

Az intézmény másik nyugdíjazottja, Rónai Antal a Faustot vezényelte a kolozsvári Román Opera együttesének élén — Medgyesen. Nem voltunk ott, de hallottuk, hogy az együttes is megtapsolta, nemcsak a közönség.

Fővárosból — vidékre. A kolozsvári Allami Magyar Opera legutóbbi plakátján arról tájékoztat, hogy Kónya Dénes Lajos, a fővárosi Román Opera kiváló baritonistája állandó tagja lett a kolozsvári társulatnak. A hír rendkívül örömdetes: olyan elsőrangú művésszel gazdagodott a szolnoki, akire a fővárosi testvérintézmény is büszke lehetett. S Kónya nemcsak operanékes, hanem minden énekes műfaj művésze — az oratórium és a dalé is, a régi és a legújabb zené is. Bizunk benne, hogy a művész karrierje ezután is olyan iramosan bontakozik tovább, mint eddig. (1)

Az Universal-Edition nyugugalomba vonult igazgatója. Alfred Schlee hetvenedik születésnapjáról emlékezett meg a szakajtó. Schlee Ausztria fasiszta megszállása idején szerzett történelmi érdemeket: sikerült megakadályoznia a nagy tekintélyű osztrák cég tervezett áthelyezését az „Altreich”-ba, sikerült a rendkívül megnehezült körülmények ellenére is megvédenie a „második bécsi iskola” szerzőivel.

Karmester-nagyságrend

A jó karmester produkciójában semmi sem feltűnő, semmi sem bánt vagy taszít. Vezetése alatt a zenekar is rendszerint „derekasan helytáll” meg „kitesz magáért” anélkül, hogy „felülmúlná önmagát” vagy „felejthetetlen élményben részesítene”.

A nagy karmester — személyiség. „Az ő” Jupiter-szimfóniája, „az ő” Eroicája ilyen meg olyan. Pompás kiállása, vezényletnek látványossága

lenyűgözi a közönséget, sokszor még a zenekart is — bár ha nem is hosszú időre. Varázsereje lemezen, rádióban már kevésbé hat. (Esetenként: sőt!)

A még nagyobb, az igazán nagy karmester nagysága abban mutatkozik meg, ahogy rákényszerít, hogy hangversenyén a megszólaltatott Mozart vagy Beethoven nagysága előtt omoljunk térdre. Az ő koncepciója: a Mozarté és a Beethovené meg a többi mesteré, akit vezényel.

allegro aperto

törzsközönségének a ráunhatatlan, felejthetetlen bálvány. Örökké érdekes: mert a Zene érdekességében is kimeríthetetlen, s ő azt nyújtja, nem magamagát a Zene ürügyén. Egy divatjátmult angol író halhatatlan jelszava jut róla eszünkbe: „kinyilatkoztatni a művészetet és elrejtteni a művészt.” Hogy boldog-e? Nem tudhatjuk.

A rossz karmester — nem karmester.

LASZLÓ FERENC

Vagy, ugyanabban a számban, vízszintes 47. „Német zeneszerző, a klasszicizmus első operatilisztája, kb. 100 operát írt (Kristopf Willibald, 1714—1787)”. Maga a pánik. Most már mit tett ez az első klasszikus Kristopf? Operatilisztára létező írt több mint 100 operát? Jól látom? Es mi az, hogy operatilisztára? Hézagos hát, jócskán hézagos a zenei műveltségem — pironkodtam — és még én merek szót emelni a zenei műveletlenség ellen! Bár, bevallom, tudok egy Gluck nevű emberről, aki köztudomásúlag reformálta az operát, és nem stilizálta, az adatok is egyeznek nagyjából, de hát...

Apropó, adatok. („Wolfgang Amadeus, igen termékeny... Béla, nagy magyar zeneszerző”) Vajon mi lenne a vélemény egy ilyen rejtvény-feladatról: „Lángelkű magyar költő, a János Vitéz alkotója, állítólag a segesvári csataterén halt meg (Sándor)”. Vagy számotvetve az Utunk olvasóközönségének első sorban irodalmi jellegű műveltségével, lehetne ilyen kérdést is feltenni: „Görög tudós, érdeme, hogy — feltehetőleg — belehullott egy, valamilyen folyadékot tartalmazó edénybe, minekutána rájött, hogy míg a folyadék kiszorult, ő maga ezzel szemben vesztett a súlyából (kezdőbetűje nélkül „rehimedész)”.

Hogy min akadékoskodom? Azon, hogy ennyire műveletlenek azért mégsem vagyunk. Egy ilyen keresztrejtvény nem segítség a zenei közművelődés érdekében, hanem egyszerűen — sértés.

VERMESY PÉTER

lyebbről ismerte a zenei hang formaalkotó lehetőségeit. Az a művészt hámozta ki a metropolisz kaotikus larmájának jelentését, amely már találkozott az őstermészet csendjével.

Mert a brünnizmus felelőtlenül ítélte halálra a természeti zenét. Itéletét megfellebbezte és semmisnek nyilvánította Bartók szabadban háló zongorája, Messiaen egzotikus madárnyelv-tanának szín-szintaxisa.

A zenei futurizmustól majdhogy az úttörőként-bukás érdemét is el kell vitatnunk. Mert a nyers zöreij-effektusokat már értelmező, azokat már részben általánosított, elektrotechnikai eljárásokra épülő, második világháború utáni zöreijzene: a konkrét zene vajmi keveset, majd semmit sem köszönhet Marinettinek és zenei helytartóinak. Annál többet Bartók, Sztravinszkij és Messiaen hangsor-, ritmus-, dinamikai és hangszín kombinációinak, annál többet a szerzialisták konstruktivizmusának.

Ha a zene hagyományos anyaga és hagyományos kifejezőeszköze fokozatosan elvezethetnek a konkrétzenei kísérletig (Messiaen: **Timbres-Durées**), úgy, a maga részéről az elektrotechnikai kiképzett zöreijzene, a kárcsak az elektronikus zene egésze — nem egy vélemény szerint — csak a hagyományos hangforrásokkal való szimbiózisának módozatait továbbkeresve találhat igazi, talán végleges, a hagyományt megtartva megváltoztatott önmagára.

A technika, mint emberi alkotás, vérokon a művészetnek. Rendeltetésük eltérő, de mindketten az anyagban fogantak. És bármiféle anyag, bármiféle technika egyformán lehet jó, ha emberszabású művészetet kívánunk létrehozni általa.

RÓNAI ISTVÁN

„A zeneszerzés nagyjai”

Be kell vallanom, hogy olyan területre merészkedtem ezúttal, amelyhez nem sokat értek: a keresztrejtvényt mindaddig — mea culpa — elhanyagoltam, helyel-közzel csupán mint rejtvényfejtő tevékenykedtem, már amennyire időm engedte.

egy zenész — mindenkire

Az Utunk 47. és 48. számában azonban olyan rejtvényekre bukkantam, amelyek tematikájuk révén felhívták figyelmemet: „A zeneszerzés nagyjai”.

No, lássuk csak, mondtam magamban, és munkának láttam. Az első meglepetés a 47-es szám függőleges 22-nél ért. „Igen termékeny, 500-nál több zenemű szerzője (Wolfgang Amadeus, 1756—1791)”. Fogas kérdés. Hm, hm... ki is lehet, ki is lehet?... talán csak nem Mozart?!

A másik Utunk-szám rejtvényének függőleges 48. alatti kérdése már-már a kétségbeesésbe kergetett: „Nagy magyar zeneszerző és zenekutató (Béla, 1881—1945)”. Béla Béla — morfondíroztam, hol is hallottam ezt a nevet?

Zöreijzene

„Ki kell törnünk a zenei hangok szűk köréből, és meg kell hódítanunk a zörejek végtelen változatosságát” — írja 1913-ban Luigi Russolo a maga zeneközpontú futurista kiáltványában, a gombamód szaporodó futurista programok egymáson túllenni igyekvő hangnemében. Az üllök, csengők, autódudák, körfűrészek nagyothánazása ellenére, a futurista zene nem tudott szert tenni még arra a viszonylagos jelentőségre sem, mely például a futurista irodalomtól el nem tagadható. A század első felében, a modern ember technikai civilizációjának világáról nem a direktbe idéző zaj-zenével csendet háborító, hanem a hagyományos zenei hangot szűknek nem érző, azt tovább munkáló művész mondott jelentőset: a szólófuvalóra komponáló Varése (**Density 21. 5**), az autótülkölést haavományos zenekari hangszeren felidéző Bartók (**A csodálatos mandarin**), a gyorsulás és lassulás mechanizmusának dialektikájára figyelő Honegger (**Pacificque 231**). A primér anyagokkal dolgozó brünnizmust pediglen utolérte a mindenfajta naturalizmus mindenkor végzete. Úgy járt, mint az Arany János **Vojtina Ars poeticájának** igazi malacot megvisítató paraszta. Az a művészet értett a legjobban az artikulálatlan zöreij nyelvén, amely a legmé-

Hazai zenetörténet

Lakatos István: Zenetörténeti írások. Kriterion, 1971.

„A realitás embereinek vonzódása a zenéhez regen megfigyelt jelenség... Albert Einstein, a relativitás elméletének felfedezője kitűnő hegedűs volt, aki minden szabad idejét a kamarazenélésnek szentelte. Brassai Sámuel kolozsvári matematikus zenekész, gyakorló muzikusként. Az erdélyi zene előfutárai: George Dima, Iacob Muresianu vagy Farkas Ödön, mindannyian műszaki főiskolákon kezdték tanulmányukat.” Es így tovább: D. Gh. Călugăreanu, Janus Xenakis, Pataky Sámuel, Ch. Th. Billroth, Albert Schweitzer, dr. Victor Pappilian, a két (sőt; Gergelylyel három) Bolyai... Ha történetesen nem Lakatos István írta volna össze ezt az innen-onnan tallózó, naggyobakat és kissébbeket bátran egy sora állító példátarat, egészen biztos, hogy egy ilyen szerű mondat is szerepelt volna benne: „Lakatos István a mérnök, majd főmérnök, mezőgazdasági szakelődő stb. évtizedeken át városa legtekintélyesebb zenekritikusa volt, mint kamaramuzikus a nyilvános zenei életben is jelentős szerepet játszott, zenetörténeti dolgozatai révén külföldi szakkörökben is elismerést szerzett; zenetörténet-professzori katedrálról vonult nyugugalomba.” Lakatos professzor csak nagyon lassan, nagyon fokozatosan tért át végleg a zenére; évtizedeken át párhuzamosan élte a maga kettős életét — azonos intéztszáll mindkét oldalon. S bár mint mérnök sem lógathatta a lábát, egy pillanattig sem vonakodott a feladattól: betölteni azt a fájdalommas árt, mely Seprődi János korai halálával (1923) keletkezett a romániai magyar zeneírásban. Benkő András bibliográfiájának adatait sommázoan kerekítve: fél század alatt 1000 írást közölt — zömében zenekritikát és népszerűsítő publicisztikát, kevesebbet, de maradandóbb zenetörténeti szakdolgozatot is. Erdély zenei múltjának talán egyetlen korszakáról, személyiségéről, jelenségéről sem lehet tudományos munkát közölni az ő írásaira való hivatkozás nélkül. Elettűvét a maga egészében rajta kívül csak hűséges tanítványa és barátja, Benkő András ismeri: egyedül ő lapozta végig tudósi tárgy-szeretettel azt a megszámlolni is sok napi- és hetilapot, folyóiratot, szemlélt, gyűjteményes kötetet és kis példányszámú különcdáványt, amely ezt az életművet őrizi és rejtli. A Kriterion az érdem, hogy a nyolcvanadik életéve felé közzelgő szerkötést most — életében először — önálló kötetként, írásainak reprezentatív gyűjteményével állítja az olvasó — és önmaga elé. Mindenki, akit érdekel zenei életünk múltja és zenetörténetírásunk sorsa, el kell hogy olvassa ezt a könyvet, melynek tartalma íve a XVI századi „Il Transilvano”-tól a minapi jelenkorig. George Enescuig terjed, melyben Moldovai Mihályról, a lenyelekhez és a csehekhez fűződő zenetörténeti kapcsolatainkról, ballettművészetünk kezdetéről. Filtschról és a Bolyaiokról, s az egyetemes zene mestereinek — Haydnnak, Mozartnak, Beethovennek, Brahmsnak és Joachimnak, Verdinék, Erkelnek, Lisztnek, Wieniawskinak, R. Straussnak — romániai kapcsolatairól szóló tanulmányok tanúskodnak zeneművészetünk hagyományairól és jelenkoráról — nevezük így: Seprődi utáni — zenetudományunk csúcspontjáról. (1)

A HET, II. ÉVF., 50. SZÁM